

Partea întâi

1

O mașină de scris mi-a schimbat destinul. O Hispano-Olivetti, de care m-a despărțit săptămâni la rând sticla unei vitrine. Privind din prezent, de pe parapetul anilor scurși, e greu de crezut că o simplă mașinărie poate într-adevăr să schimbe cursul unei vieți, dinamitând în doar patru zile toate planurile făcute pentru a-l menține. Dar așa a fost, și n-am putut face nimic ca să împiedic asta.

În realitate, pe atunci nici nu aveam proiecte prea mari. Doar visuri mărunte, aproape casnice, potrivite cu locul și timpul în care îmi fusese dat să trăiesc; planuri de viitor posibile, la îndemână. În zilele acelea, lumea mea se rotea molcom în jurul câtorva prezențe pe care le credeam sigure și nepieritoare. Mama fusese mereu cea mai statornică dintre ele. Era croitoreasă, calfă într-un atelier cu clienți din lumea bună. Avea experiență și bun-gust, dar n-a fost nicicând mai mult decât o cusătoreasă salariată, o muncitoare aidoma atâtor altora, care, zece ore pe zi, își distrugea unghiile și ochii croind și cosând, probând și modificând veșminte destinate unor trupuri diferite de al ei și unor priviri ce arareori se opreau asupra ei. Pe atunci știam foarte puțin despre tata. Aproape nimic. Nu se apropiase nicicând de mine, dar nu mă sinchiseam de el. Niciodată nu dorisem să aflu ceva despre el până când, pe la opt sau nouă ani, mama îmi dăduse câteva informații mărunte. Că avea o altă familie și nu putea locui cu noi. Mi-am însușit acele date cu graba și

lipsa de apetit cu care, în acel ajun al Paștelui, înghițeam ultimele linguri din supa de post pe care o aveam în față: viața acelui străin era infinit mai neinteresantă decât jocurile din piața publică.

M-am născut în vara anului 1911, anul în care Pastora Imperio¹ s-a măritat cu Gallo, Jorge Negrete² s-a născut în Mexic, iar în Europa apunea steaua a ceea ce s-a numit *belle époque*. Tocmai începeau să se audă din depărtare tobele primului mare război, în cafenelele din Madrid se citeau *El Debate* și *El Herald*, iar Chelito³ scotea bărbații din minți dând cu neobrăzare din solduri în ritmul cupletelor de pe scenă. Între o amantă și alta, regele Alfonso al XIII-lea⁴ izbutise să-și conceapă a cincea fiică legitimă. În fruntea guvernului era liberalul Canalejas⁵, incapabil

1. Dansatoarea, cântăreata și actrița spaniolă Pastora Rojas Monje, cunoscută cu numele de Pastora Imperio (1889-1979), a fost una dintre cele mai strălucite figuri ale cântecului și dansului flamenco din prima jumătate a secolului XX. Soțul ei a fost toreadorul Rafael Gómez Ortega (1882-1960), poreclit „el Gallo” (Cocoșul), membru al unei celebre familii de toreadori spanioli, foarte popular pentru darul improvizației.
2. Cântărețul și actorul mexican Jorge Negrete (1911-1953) este bine-cunoscut pentru interpretarea unor slagăre ca *Ay, Jalisco, no te rajes*, *Gran Casino* și *Si Adelita se fuera con otro*.
3. Consuelo Portela (1885-1959), cunoscută cu numele de Chelito, a fost una dintre primele interprete spaniole ale genului picaresc, îndrăzneț și chiar scandalos, în cele mai mari varieteti din epocă; ea a introdus rumba în lumea cupletului.
4. Fiul postum al regelui Alfonso al XII-lea, Alfonso al XIII-lea (1886-1941) a fost rege (1886-1931) și s-a căsătorit (1906) cu Victoria Eugenia de Battenberg, nepoata regelui Eduard al VII-lea al Angliei. După victoria republicanilor în alegerile din 1931, a părăsit Spania. Din exil, l-a sprijinit pe Franco, iar înainte de a muri a abdicat în favoarea fiului său, Juan, tatăl actualului rege al Spaniei, Juan Carlos.
5. Omul politic José Canalejas Méndez (1854-1912) aparținea celei mai progresiste aripi a Partidului Liberal, pe care dorea s-o democratizeze și s-o radicalizeze.

să prevadă că, peste doar un an, un anarhist excentric avea să-l ucidă, trăgându-i două gloanțe în cap pe când căuta noutăți în librăria San Martín.

Creșteam într-un mediu fericit cu moderație, mai curând sărac, dar fără mari lipsuri și frustrări. Locuiam pe o stradă îngustă dintr-un cartier select al Madridului, lângă piața Paja, la doi pași de Palatul Regal. La o aruncătură de băț de zarva continuă din centrul orașului, trăiam printre rufe puse la uscat, în miros de leșie, printre vocile vecinelor și câteva pisici ce trândăveau la soare. Urmam o școală rudimentară, care funcționa într-un mezanin din apropiere: pe băncile ei, concepute pentru doi, stăteam câte patru copii, certându-ne și înghiontindu-ne ca să spunem pe de rost și cât ne țineau bojocii *Cântecul piratului* și tabla înmulțirii. Acolo am învățat cititul și scrisul, cele patru operații și numele răurilor ce brăzdau harta galbuie de pe perete. La doisprezece ani, mi-am încheiat educația și am intrat ucenică în atelierul unde lucra mama. O soartă foarte obișnuită.

Din salonul doănei Manuela Godina, patroana mamei, ieșeau de decenii veșminte confectionate cu măiestrie, excelent croite și cusute, vestite în tot Madridul. Costume de zi, rochii de cocktail, paltoane și cape purtate de doamne distinse la plimbări pe Paseo de la Castellana, la Hipodrom și în Puerta de Hierro, când beau ceai la Sakuska ori se duceau la liturghie, ca să epateze. Dar a trecut ceva vreme până am pătruns tainele croitoriei. La început, am fost fetița bună la toate din atelier: răscoleam mângalul în vasele cu jăratice pentru încălzit și măturam peticele de pe dușumea, încingeam fiarele de călcat pe foc și fugeam cât mă țineau picioarele să cumpăr ață și nasturi din piața Pontejos. Apoi mi-au dat să duc la casele protipendadei modele recent terminate, puse în saci mari din pânză închisă la culoare: activitatea mea favorită, cel mai mare amuzament la

A fost ministru, președinte al Congresului Deputaților (1905-1906) și al Consiliului de Miniștri (1910-1912). A fost asasinat la Madrid de către un anarhist, moartea sa accelerând decăderea regimului impus de Restauratie.

început de carieră. Am cunoscut portarii și șoferii celor mai strălucite reședințe, subretele, menajerele și majordomii celor mai înstărite familii. Le-am privit, aproape fără să fiu zărită, pe cele mai rafinate doamne, pe fiicele și soții lor. Ca martor mut, am intrat în case burgheze, în mici palate aristocratice și în apartamente somptuoase din edificii cu tradiție. Uneori, nu treceam de ușa din dos: o slujnică primea rochia adusă; alteori, mă poșteau în dressinguri, străbăteam coridoare și întrezăream saloane, priveam cu nesăț covoare, lampadare, draperii de catifea și pianе cu coadă, la care se cânta sau nu, și îmi spuneam că ar fi fost ciudat să trăiesc într-un asemenea univers.

Zilele mi se scurgeau liniștit în cele două lumi, căci eram aproape străină de incongruența lor. Parcurgeam cu aceeași naturalețe și străzile late, jalonate de carete în mers și porți mari, și labirintul nebunesc al ulițelor întortocheate din cartierul meu, pline mereu de băltoace, gunoaie, strigătele vânzătorilor și lătratul ascuțit al câinilor flămânzi; pe ulițele acelea, toți erau foarte grăbiți și, când se striga „atenție, vine apa“, se puneau iute la adăpost, ca să nu-i plouă cu stropi de urină. Meșteșugari, mici negustori, funcționari și muncitori cu ziua recent sosiți în capitală umpleau casele de închiriat, dând cartierului un aer popular. Mulți dintre ei abia dacă ieșeau de acolo, și doar în cazuri de forță majoră: mama și cu mine, în schimb, plecam grăbite în zorii zilei spre Strada Zurbano și ne apucam fără nici o întârziere de muncă în atelierul doănei Manuela.

La doi ani după ce am început să muncesc, mama și doăna Manuela au hotărât că sosise vremea să învăț să cos. La paisprezece ani, am început cu ce era mai simplu: bride, surfilat, însălat ușor. Au urmat butoniere, tighel, tivuri. Stăteam și lucram pe scaune mici de răchită, aplecate peste tăbliile de lemn de pe genunchi; pe ele țineam lucrul. Doăna Manuela se ocupa de cliente, croia, proba, rectifică. Mama lua măsurii și făcea restul: cosea tot ce era mai delicat, împărțea treburile, controla realizarea lor, impunând ritm și disciplină micului batalion de

sase croitorese mature, patru sau cinci mai tinere și câteva ucenice guralive, care aveau mereu mai mult chef de răs și bărfă decât de trudă adevărată. Unele au ajuns bune croitorese, altele n-au fost în stare și au continuat să facă treburile cel mai puțin plăcute. Când una pleca, alta îi lua locul în odaia mereu în dezordine, care nu se potrivea nici cu senina opulență a fațadei, nici cu sobrietatea salo-nului luminos unde aveau acces doar clientele. Doar ele, doăna Manuela și mama se puteau bucura de tapetul lui de culoarea sofranului; doar ele puteau să se apropie de mobilele de mahon și să calce pe dușumeaua de stejar pe care noi, cele mai tinere, o lustruiam cu cârpe de bumbac. Doar ele se bucurau din când în când de razele de soare ce intrau prin cele patru balcoane înalte care dădeau în stradă. Restul trupei stăteam mereu în ariergardă, în acel gineceu, de gheață iarna și de foc vara, care era atelierul cenușiu din spatele casei, cu doar două ferestruici ce dădeau spre un patio întunecos și unde ceasurile treceau ca aerul între catrenele pe care le fredonam și țâcănitul foarfecelor.

Am învățat la iuteală. Aveam degete îndemănătice, care s-au adaptat imediat la conturul acelor și contactul cu pânzeturile. La măsurii, piese și volume. Înălțimea bustului peste sâni, perimetrul acestuia, lungimea piciorului. Râscroială, manșetă, bie. La șaisprezece ani, am învățat să disting țesăturile, la șaptesprezece, să le apreciez calitățile și să le estimez potențialul. Crepdeșin, muselină de mătase, voal Georgette, broderie. Lunile treceau ca pe o roată: toamna făceam paltoane din postavuri fine și costume de primăvară, primăvara coseam rochii de voal pentru vacanțele cantabrice, lungi și străine, din La Cocha și El Sardinero. Am împlinit optsprezece ani, apoi nouăsprezece. Puțin câte puțin, am deprins croitul și confecționatul celor mai delicate părți. Am învățat să montez gulere și revere, să prevăd lungimi și să anticipez finisaje. Îmi plăcea și savuram tot ce făceam. Doăna Manuela și mama îmi cereau uneori părerea, începeau să aibă încredere în mine. „Fata are mână și ochi, Dolores“, spunea doăna Manuela.

„E bună, dar va fi și mai bună dacă se va rupe de noi. Mai bună ca tine, de cum ai s-o scapi din ochi.” Dar mama își vedea de treaba ei, de parcă n-o auzea. Nici eu nu ridicam privirile de pe tăblie, prefăcându-mă că nu auzisem nimic. Dar pe ascuns o priveam pe mama cu coada ochiului și vedeam cum pe buzele împeștrite cu bolduri i se șteia un surâs ușor.

Anii și viața își urmau cursul. Moda se schimba, iar truda din atelier i se supunea. După război, în Europa sosiseră liniile drepte, se terminase cu corsetele, iar picioarele începuseră să se arate fără urmă de șfială. Cu toate acestea, la sfârșitul anilor '20, taliile rochiilor au revenit la locul lor natural, fustele s-au lungit și pudoarea s-a impus iar în materie de manșete, decolteuri și intenții. Am intrat într-un nou deceniu și au apărut noi schimbări. Toate odată, pe neașteptate, aproape de-a valma. Am împlinit douăzeci de ani, s-a proclamat Republica¹ și l-am cunoscut pe Ignacio. Într-o duminică de septembrie, la Bombilla, la un bal plin de zarvă, de ucenice, studenți proști și soldați în permisie. M-a invitat la dans și m-a făcut să răd. Două săptămâni mai târziu, am început să facem planuri de nuntă.

Cine era Ignacio și ce însemna pentru mine? Bărbatul vieții mele, îmi ziceam pe atunci. Băiatul liniștit pe care îl credeam menit să fie un tată bun pentru copiii mei. Eram la vârsta când fetele ca mine, aproape fără meserie și salariu, nu aveau prea multe opțiuni în afara căsătoriei. Soarta mamei, care mă crescuse singură, muncind din zori până-n noapte, nu mi se păruse nicidecum de invidiat. În Ignacio găsisem candidatul potrivit pentru a nu-i urma exemplul: cu el îmi puteam petrece restul vieții adulte fără să mă deștept dimineața de dimineață cu gustul singurătății pe buze. Nu mă mâna spre el o pasiune devastatoare, ci afecțiunea intensă și siguranța că, lângă el, zilele aveau să-mi treacă fără necazuri și stridențe, cu delicata moliciune a unei perne.

Credeam că Ignacio Montes va fi stăpânul brațului pe care mă puteam sprijini într-o mie și una de plimbări, prezența apropiată ce-mi va oferi siguranță și adăpost pe vecie. Era cu doi ani mai mare ca mine, slab, afabil, pe cât de facil, pe atât de tandru. Era destul de înalt și nu era gras, avea maniere alese și o inimă în care puterea de a mă iubi părea să crească ceas de ceas. Fiul unei văduve din Castilia cu paralele bine numărate sub saltea; chiriaș cu intermitențe în pensiuni de mâna a doua; aspirant cu iluzii la statutul de profesionist al birocrației și etern candidat la orice minister capabil să-i promită un salariu pe viață. Război, Relația cu guvernul, Finanțe. Un vis de trei mii de pesete pe an, două sute patruzeci și una pe lună: un salariu fix pentru totdeauna, pentru a-și dedica tot restul zilelor blândeii lumi de negocieri, anticamere, sugative, hârtie de împachetat, timbre și călimări. Pe ele ne-am planificat viitorul: ne-am bazat pe calmul desăvârșit al funcționarilor care, concurs după concurs, refuzau cu obstinație să-l admită pe Ignacio pe statul lor de funcții. El stăruia fără să se descurajeze. În februarie candida la Justiție, în iunie la Agricultură, luând-o mereu de la capăt.

Între timp, neputând să-și permită distracții costisitoare, dar nespun de dornic să mă facă fericită, Ignacio mă răsfața cât îi permitea umilul și prea săracul lui buzunar: o cutie de carton cu viermi de mătase și frunze de dud, castane coapte și promisiunile unei iubiri eterne, pe iarbă sub viaduct. Ascultam împreună fanfara ce cânta în chioșcul din Parcul de Vest și vâsleam în bărcile din Parcul Retiro în diminețile însoțite de duminică. Nu exista petrecere câmpenească cu scrânciobe și flășnete la care să nu mergem, nici polci pe care să nu le dansăm cu precizia unui ceas. Câte după-amiezi am petrecut la Vistillas, câte filme am văzut în cinematografe de cartier de o pesetă și jumătate biletul! Braga de Valencia era pentru noi un lux, iar taxiul, un miraj. Chiar dacă necoplesitoare, tandreții lui Ignacio îi lipsea, totuși, un țel. Eram pentru el cerul cu stelele, cea mai frumoasă, cea mai bună. Părul, fața, ochii

1. A doua Republică spaniolă, instaurată în urma alegerilor de după abdicarea lui Alfonso al XIII-lea (1931).

mei. Măinile, gura, vocea mea. Eram pentru el culmea, sursa bucuriei lui. Îl ascultam, îl făceam prost și mă lăsam iubită.

Dar în acea vreme, viața din atelier își schimbase ritmul. Era tot mai grea și mai nesigură. A doua Republică zdruncina confortabila prosperitate a mediului din care proveneau clientele. Madridul se convulsiona frenetic, la orice colț de stradă simțai tensiuni politice. Cei de familie bună își prelungeau la infinit vacanțele de vară din nordul țării, dornici să stea departe de capitala neliniștită și rebelă, în ale cărei piețe publice se anunța în gura mare ziarul *Mundo Obrero*¹, în timp ce proletarii zdrențăroși din afara orașului ajungeau fără șfială chiar până în Puerta del Sol. Marile mașini particulare erau tot mai rare pe străzi, petrecerile opulente, tot mai puține. Îndoliate, doamnele în vârstă se rugau pentru căderea rapidă a lui Azaña², iar când se aprindeau felinarele cu gaz, zgomotul gloantelor devenise cotidian. Anarhiștii dădeau foc bisericilor, falangistii se fuduleau cu pistoalele scoase din toc. Tot mai frecvent, aristocrații și marii burgezi își acopereau mobilele cu cearșafuri, concediau slujitorii, puneau zăvoare la obloane și plecau în graba mare în străinătate, trecând frontiera fără nici un risc, cu bijuterii, spaime și bancnote, ducând dorul regelui în exil și al Spaniei obediente ce nu avea să revină prea curând.

În casa de modă a doănei Manuela intrau tot mai puține doamne, aveam tot mai puțin de lucru și ieșeau tot mai puține comenzi. Au fost concesiate anevoie, cu pipeta parcă, mai întâi ucenicele, apoi restul croitoreselor, iar în cele din urmă am rămas

doar patroana, mama și cu mine. După ce am terminat ultima rochie a marchizei de Entrelagos și ne-am petrecut următoarele șase zile ascultând radioul, cu mâinile una peste alta, fără ca la ușă să sune vreun suflet, doña Manuela ne-a anunțat, printre suspine, că nu-i mai rămânea decât să închidă afacerea.

Dar, în agitația acelor vremuri, când certurile politice făceau să se cutremure fotoliile teatrelor, iar guvernele durau doar cât să spui de trei ori Tatăl Nostru, abia de-am putut să plângem tot ce pierduserăm. După trei săptămâni de inactivitate forțată, Ignacio și-a făcut intrarea cu un buchet de violete și ne-a anunțat că în sfârșit câștigase concursul. Proiectul micii noastre nunți a pus capăt incertitudinii, și am planificat evenimentul pe masa de croit. Cu toate că în noua ambianță instaurată de Republică se purtau căsătoriile civile, mama, în al cărei suflet conviețuiau fără să se incomodeze condiția ei monoparentală, spiritul catolic de fier și nostalgică loialitate față de monarhia înlăturată, ne-a încurajat să facem căsătoria religioasă în biserica Sfântul Andrei din vecinătate. Ignacio și cu mine am acceptat, căci n-am fi putut-o refuza decât răsturnând ierarhia voinței cu care ea îmi îndeplinea toate dorințele, iar eu pe ale ei, fără nici o discuție. Nu aveam, de altfel, nici un motiv serios ca s-o refuz: iluziile pe care mi le făceam despre celebrarea căsătoriei erau modeste, și totuna erau pentru mine altarul cu preot în sutană și salonul prezidat de un steag tricolor.

Ne-am dus deci să stabilim data cu același paroh care, în urmă de douăzeci și patru de ani, în ziua de 8 iunie și urmând lista sfinților, îmi pusese numele de Sira. Sabiniana, Victorina, Gaudencia, Heraclia și Fortunata fuseseră celelalte opțiuni în consonanță cu sfinții zilei.

„Sira, părinte, puneți-i doar numele de Sira, că e scurt, cel puțin“, hotărâse mama, în solitara-i maternitate. Și Sira am rămas.

Urmau să ia parte la nuntă familia și câțiva prieteni. Bunicul, fără picioare, cu mintea dusă, cu trupul și sufletul mutilate în războiul din Filipine,

1. Ziarul Partidului Comunist din Spania.

2. Avocat, om politic și scriitor, Manuel Azaña Díaz (1880-1940) a creat partidul Acțiunea Republicană. A fost ministru de Război în guvernul provizoriu al Republicii, apoi prim-ministru. Partidul său, devenit Stânga Republicană, s-a situat în fruntea Frontului Popular la alegerile din 1936, iar el a preluat din nou șefia guvernului. A fost președintele Republicii (1936-1939). În urma demisiei, s-a autoexilat în Franța.